

Logistikken omkring Danmarks største nødudgravning i det middelalderlige Ribe

Af Lis Andersen, museumsinspektør, Den antikvariske Samling

Ribe - Danmarks ældste by - gemmer på meget store mængder af vores forhistorie. Den antikvariske Samling har mange års erfaring i arkæologiske udgravninger, der omfatter såvel vikingetid, middelalder som renæssance. I 1955 - 56 gravede Mogens Bencart i Grønnegade, der blev landets første egentlige byarkæologiske udgravning. Siden da har byen kunnet fortælle sin historie ved mange større eller mindre udgravninger.

I de seneste år er det de store middelaldergravninger, der har været dominerende:

- I 1987 udgravedes ca. 200 m² omfattende dele af johanniterkloster.
- I 1993 udgravedes ca. 800 m² omfattende gråbrødrekloster, veje, kirkegård og verdslig bebyggelse.
- I 1996 udgravedes ca. 100 m² omfattende gråbrødrekloster og verdslig bebyggelse.
- I 1997- 98 udgravedes ca. 1400 m² omfattende dele af johanniterkloster, vej og verdslig bebyggelse. Alle disse udgravninger lå inden for 200 m i den vestlige bydel.

Med planerne om at bygge en parkeringskælder med tilhørende lejligheder, stod vi nu overfor en udgravning på ca. 2000 m² med 3,5 m tykke kulturlag. Med erfaringerne fra ovennævnte udgravninger vidste vi, at vi ville finde dele af gråbrødreklostrets økonomibygninger, verdslig bebyggelse og vejforløb samt meget store genstandsmængder.

Udgravningsbudgettet, der lød på 9,5 mio. kr., blev fremsendt til rigsantikvaren, da bygherren var privat. Beløbets størrelse svarede nogenlunde til det beløb, der var til rådighed for alle årets P-sager. Derfor blev beløbet søgt og bevilget af finansudvalget som en særbevilling udelukkende til denne udgravning. Med så stort et areal brugte rigsantikvaren den forholdsvis sjældent benyttede regel, at stoppe byggeriet i ét år. For at kunne klare denne opgave, var det nødvendigt med en mandskabsstyrke på gennemsnitlig 26 - 28 personer.

Kunne det lade sig gøre at trække så mange arkæologer til Ribe over en længere periode? Da to store planlagte udgravninger ikke blev til noget, var der studerende nok at få dels fra Institut for Middelalderarkæologi, Institut for Forhistorisk arkæologi dels udenlandske studerende. Men kunne vi få folk med så megen erfaring i at udgrave komplicerede kulturlag, at de kunne arbejde selvstændigt og samtidig deltage i oplæringen af helt nye studerende? Dertil kom hele administrationen og forvaltningen af økonomien.

Ledelsen

Ansvarshavende og økonomiansvarlig var museets leder. Undertegnede fungerede som daglig leder af udgravningen med den samlede beretningspligt. Desuden blev udgravningen fulgt af en "følgegruppe" der bestod af to repræsentanter fra RAS, to fra DAN, en fra Nationalmuseet samt tre fra Den antikvariske Samling, heriblandt de to ovennævnte. Følgegruppens opgave var ved jævnlige besøg, oftest hver anden måned, at blive informeret om udgravnings- og økonomistatus, at deltage i diskussioner om prioriteringer samt at støtte i juridiske spørgsmål. Hver måned blev der fra museets side fremsendt en statusrapport for udgravning og for økonomi til følgegruppen, der til gengæld kvitterede med et beslutningsreferat af mødet til alle involverede. Såvel museet som RAS og DAN har følt det som en positiv erfaring at benytte en følgegruppe i

så stor en sag. I øvrigt blev der løbende indkaldt folk med ekspertise på forskellige faglige områder, hvilket vi havde meget stor gavn af.

Bemanding

For at fordele ansvaret og intensivere kendskabet til udgravningsobjektet, blev hele udgravningsfeltet underopdelt i 6 felter med hver en feltleder, der selvstændigt skulle foretage udgravningen, løbende referere til den daglige leder samt have beretningspligt for pågældende felt. Felterne blev i øvrigt bemandet med en fast mandskabsstyrke af studerende, så viden og ekspertise inden for det pågældende felt blev opbygget til gavn for alle. For at få så ensartet en registrering og metode som muligt, fik alle udleveret retningslinjer for udgravningsprocedure som var lavet på baggrund af erfaringerne fra de tidligere store udgravninger. Ca. en gang om ugen blev der holdt "stuegang" i feltet, hvor alle blev informeret om de nyeste resultater, metoder og teorier i de enkelte felter.

De ydre rammer som toiletter, omklædning, spiseplads, arbejdspladser, kontorer m.v. blev opfyldt af et mindre hotel på nabogrunden, der efterfølgende skulle renoveres. Af praktiske årsager blev det besluttet at købe varm mad til frokost. Den blev leveret af museets café og betalt af de ansattes diæter i overensstemmelse med gældende regler.

I en lille by som Ribe ville det give store problemer at skaffe indkvartering til så mange personer over så lang en periode. Derfor var det held i uheld at Ribe Sygehus blev nedlagt kort inden udgravningsstart. Det betød at museet kunne leje værelser på sygehuset til de ansatte. Enkelt- eller dobbeltværelser med tilhørende bade- og køkkenfaciliteter.

For at holde styr på alle de praktiske ting som f.eks. indkvartering, lønregnskab, renskrivning af diverse lister samt andet praktisk arbejde blev der ansat en sekretær på udgravningen. Det var en stor hjælp såvel for den daglige leder, museets regnskabsafdeling samt udgravningens ansatte. På den måde blev udgravningen en "satellit" til museet.

Til varetagelse af det meget store fundmateriale blev der ansat en konservator på udgravningen. Noget der normalt ikke bliver praktiseret på de danske udgravninger, men som absolut kan anbefales på store, meget fundrige udgravninger. Der blev foretaget en løbende prioritering, stabilisering og evt. konservering af genstandene.

To timer dagligt, fordelt på tre studenter, blev der foretaget genstandsregistrering på EDB. Det var nødvendig af hensyn til genstandenes videre forløb samt for en effektivisering af udgravningen. Det betød samtidig at hovedparten af registreringen var afsluttet samtidig med udgravningen i feltet.

Med jævne mellemrum kom en medarbejder fra NNU til Ribe. I samarbejde med arkæologerne blev der udtaget jordprøver for at belyse forskellige problemstillinger.

Med de sideløbende analyser kunne udgravningen umiddelbart drage tolkninger med efterfølgende metodevalg.

I øvrigt var en uddannelsesgravning fra Forhistorisk Institut i København, enkelte udenlandske studerende, flere erhvervspraktikanter, enkelte amatører, aktiveringspersoner til bl.a. kaffebrygning, rengøring og opvask, samt to entreprenører beskæftiget på udgravningen. I alt ca. 80 personer i løbet af året.

Formidling

En af arkæologiens vigtige opgaver er den sideløbende formidling. Derfor blev der opført en udsigtsplatform til formålet. De mange daglige besøgende kunne ved hjælp af plancher og tekst orientere sig om udgravningen. Der blev daglig foretaget en rundvisning omkring udgravningen. Det var arkæologerne selv, der på skift tog sig af denne formidling. Interessen var enorm for såvel, fastboende, turister og især skolebørn. Derfor blev der lavet en "feltudstilling" i tilknytningen til udgravningen, formidlet med billeder, tekst og løsfund der måtte berøres samt en plantekasse med eksempler på de relikte planter der dukkede op efter mange hundrede år i jorden. På Museet Ribes Vikinger blev der lavet en lille særudstilling, der fortalte om arkæologernes arbejde og de mange anlæg der blev udgravet og ikke mindst viste nogle af de mange fine fund der blev gjort.

Hvad nu?

I dag står vi tilbage med delberetningerne, der i det forløbne år skal sammenfattes, et helt fantastisk arkæologisk materiale der belyser en stor del af Ribes og middelalderens historie samt forpligtelsen til at formidle dette videre til såvel læg og faglært. En populær bog forventes at

udkomme næste år, mens det store forskningsprojekt over de sidste års store middelalderudgravninger i Ribe ligger i støbeskeen.

Men vi står også med en masse erfaringer og spørgsmål af mere overordnet karakter. Er det rimeligt at tillade en så voldsom indgriben midt i én af vores middelalderbyer? Kunne man forestille sig at Rigsantikvaren havde vetoret eller mulighed for at opkøbe grunden?

Er det rimeligt at én privat bygherrer, der foranlediger en udgravning af et sådant omfang, "kun" har genen af at vente ét år før hans byggeri han fortsætte, mens millionregningen går til staten? Løsningen "skadevolder betaler" vil ikke ubetinget løse arkæologiens økonomiske problemer men føje nye og måske mere alvorlige til.

Tilsvarende sager kan og vil opstå mange steder i de kommende år - og hvor står dansk arkæologi så? Hvad stiller man op med et-års reglen, hvis udgravningen havde været meget større end den i Ribe? Markedet var stort set støvsuget for arkæologer. Skal vi uanset størrelsen grave i maksimum et år eller skal man prioritere desto hårdere og bortgrave uvurderlig historie? Det er naturligvis en vurdering fra udgravning til udgravning. Men mon ikke udgravningen i Ribe er med til at rykke lidt ved landets politikere som forhåbentlig, i samarbejde med arkæologerne, kommer med konstruktive idéer til den nye museumslov.